

Eserleri. Firyâbî'nin günümüze ulaşan, bütün rivayetlerini senedleriyle birlikte zikrettiği eserleri şunlardır: 1. *Fezâ'ilü'l-Şur'ân*. Kur'ân-ı Kerim'i ve özellikle Bakara, Âl-i İmrân, Mülk sûrelerini okumanın, dinlemenin ve başkalarına okutmanın, Kur'an'ı hatmetmenin faziletine ve Resûl-i Ekrem'in Kur'an okuma tarzına dair 197 rivayeti bir araya getiren eser Yûsuf Osman Fazlullah Cibril tarafından yayımlanmıştır (Riyad 1409/1989). 2. *Delâ'ilü'n-nübüvve*. Hz. Peygamber'in Allah'ın resulü olduğunu gösteren mucizelere dair elli üç rivayeti ihtiva etmekle olup Âmir Hasan Sabrî tarafından neşredilmiştir (Mekke 1406/1986). 3. *Kitâbü's-Şiyâm*. Oruçla ilgili 192 rivayeti ihtiva eden eseri Abdülvekîl en-Nedvî yayımlamıştır (Bombay 1412/1992). 4. *Şifâtü'l-münâfik*. Nifaka ve münafika dair 118 rivayetin yer aldığı eseri Bedr el-Bedr (Küveyt 1405/1985) ve *Şifâtü'n-nifâk* ve *zemmü'l-münâfikîn* adıyla Muhammed Abdülkâdir Atâ (Beyrut 1405/1985) neşretmiş, ayrıca Ebû Abdurrahman el-Mısri el-Eserî'nin şerhiyle birlikte basılmıştır (Tanta 1408/1988). 5. *Ah-kâmü'l-ideyn*. Ebû Abdurrahman Müsâid b. Süleyman b. Râşid eserdeki hadisleri *Sevâtü'u'l-kamereyn* adıyla tahrir ederek kitapla birlikte yayımlamıştır (Beyrut 1406/1986). 6. *Kitâbü'l-Kader*. Kazâ ve kadere dair 450 hadisi ihtiva eden eser üzerinde Cemâl Hamdî ez-Zehbî yüksek lisans çalışması yapmıştır (Câmiatü Melik Suûd, Riyad 1403-1404: *Ahbarü't-türâsi'l-Arabî*, Safat 1982, I, 11). 7. *Fevâ'id*. Çeşitli konulara dair kırk dört rivayetin yer aldığı eser *Kitâbü's-Şiyâm* ile birlikte yayımlanmıştır (s. 139-169; nşr. Abdülvekîl en-Nedvî, Bombay 1412/1992). 8. *Mâ esnedehü Süfyân es-Şevrî*. Eserin I. cildi Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de bulunmaktadır (Mecmua, nr. 90, vr. 39-47). *Fihrisü mahtûâtü Dâri'l-kütübî'z-Zâhiriyye*'de (s. 373). Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî'nin eserleri yanlışlıkla Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî'ye nisbet edilmiştir.

Kaynaklarda Firyâbî'nin şu eserlerinden de söz edilmektedir: *Kitâbü's-Sünen*, *Kitâbü'z-Zıkr*, *Kitâbü'n-Nikâh*, *Kitâbü'l-Cenâ'iz*, *Kitâbü's-Şuver ve't-temâsil*, *Kitâb ani'l-Medîneti'l-münevver*, *Kitâbü Şadakatü'l-fitr*, *Kitâbü Tahrimü'z-zehab ve'l-harîr*, *Kitâbü Menâkibi Mâlik*, *Kitâbü'r-Rü'yâ*, *Kitâbü'l-Künâ*, *Kitâbü'l-Libâs*, *Kitâbü Edebi'l-İslâm*, *Kitâbü Terki'l-mi-*

râ, *Kitâbü'l-Bükâ*. Bu eserlerin de kendi konularındaki bazı hadisleri ihtiva eden çalışmalar olduğu anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî, *Fezâ'ilü'l-Şur'ân* (nşr. Yûsuf Osman Fazlullah Cibril), Riyad 1409/1989, nâşirin mukaddimesi, s. 33-76; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, VII, 199-202; Sem'ânî, *el-Ensâb*, IX, 291-292; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 259; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XIV, 96-106; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 693-694; Mâhlûf, *Şeceretü'n-nür*, II, 77; Sezgin, GAS, I, 166; Muhammed Nâsrüddin el-Elbânî, *Fihrisü mahtûâtü Dâri'l-Kütübî'z-Zâhiriyye*, Dimaşk 1390/1970, s. 373; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirîn*, I, 126; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), II, 127-128; Kays Âl-i Kays, *el-İrâniyyân*, II, 328-330; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 44, 47, 49, 57, 58, 73, 76, 84, 217; Fikrî Zekî el-Cezzâr, *Medâhilü'l-mu'ellifîn*, Riyad 1994, III, 1160-1161.



MEHMET ALİ SÖNMEZ

FİRYÂBÎ, Muhammed b. Yûsuf

(محمد بن يوسف الفريابي)

Ebû Abdillâh Muhammed b. Yûsuf
b. Vâkid el-Firyâbî
(ö. 212/827)

Hadis hâfızı.

120 (738) veya 126'da (743-44) Belh yakınındaki Firyâb'da doğdu. Buraya nisbetle Firyâbî olarak tanındığı gibi Türk asıllı olduğu için Türkî nisbesiyle de anıldı. İlim tahsili için çok genç yaşta memleketinden ayrıldı. Mekke'de karşılaştığı Süfyân es-Sevrî'den hadis rivayet etmek amacıyla onunla birlikte Küfe'ye gitti ve kendisinden çok faydalandı. Ayrıca Evzâi, Zâide b. Kudâme, Nâfi' b. Ömer, Cerîr b. Hâzım gibi âlimlerden hadis öğrendi. Daha sonra Filistin'de bir sahil kasabası olan Kaysâriye'ye yerleşti. Kendisinden Ahmed b. Hanbel, İbn Zencüye, Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, Zühli, Buhârî ve İbn Vâre gibi muhaddisler rivayette bulundular.

Hadis otoriteleri tarafından sika* kabul edilen Firyâbî'nin rivayet ettiği hadisler, yirmi dördü *Şahîh-i Buhârî*'de olmak üzere *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır. Fakih ve müfessir olarak da bilinen Firyâbî üstün ahlâkı ve ibadete düşkünlüğü ile tanınmaktadır. Onunla birlikte yağmur duasına çıktığı bir gün ellerini açıp duaya başladıktan hemen sonra yağmur yağdığı rivayet edilir. Kendisinden nasihat isteyen muhaddis Ahmed b. Yûsuf es-Sülemî'ye takvâ sahibi olmayı, sünnete sarılmayı ve hükümdar-

lardan uzak durmayı tavsiye etmiştir. Firyâbî Rebülelvel 212'de (Haziran 827) Filistin'de vefat etti. Onun 213'te (828) öldüğünü söyleyenler de vardır.

Firyâbî'nin, İbn Hacer el-Askalânî'nin *el-İşâbe*'sinin kaynaklarından olan ve onun belirttiğine göre Saîd b. Abdûs, Mahmûd b. Hâmid ed-Dimaşkî ve Ebû'd-Dahdâh Ahmed b. Muhammed et-Temîmî tarafından rivayet edilen *el-Müsned* adlı eserinden başka şu kitapları da kaynaklarda zikredilmektedir: *Kitâbü't-Tefsîr*, *Kitâbü't-Ṭahâre*, *Kitâbü's-Şalât*, *Kitâbü's-Şiyâm*, *Kitâbü'z-Zekât*, *Kitâbü'l-Menâsik*.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, I, 264; İclî, *es-Şikâ*, s. 416; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, I, 197-198, 719; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 119-120; İbn Hibbân, *es-Şikâ*, IX, 57; İbn Adî, *el-Kâmil*, VI, 2236; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 41; Sem'ânî, *el-Ensâb*, IX, 290-291; Mizî, *Tezhibü'l-Kemâl*, XXVII, 52-61; İbn Kudâme el-Makdisî, *Ulemâ'ü'l-hadîs*, I, 537-538; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, X, 114-118; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 211-220*, s. 400-401; a.mlf., *Mizânü'l-ittidâl*, IV, 71-72; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 376; Safedî, *el-Vâfi*, V, 243; İbn Hacer, *Tezhibü't-Tezhib*, IX, 535-537; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, XII, 140-141; *Hediyetü'l-ârifîn*, II, 10; Ziriklî, *el-A'lâm*, VIII, 20-21; Sezgin, GAS, I, 40; Abdülgaaffâr Süleyman el-Bündârî v.dğr., *Mevsû'atü ricâlil-kütübî't-tis'a*, Beyrut 1413/1993, III, 490; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 97, 109.



ALİ OSMAN KOÇUZU

FİRZA

(bk. FİRDA).

FİSAGOR

(bk. PİSAGOR).

el-FİSÂL

(bk. el-FASL).

FISCHER, August

(1865-1949)

Arapça sözlük ve gramer çalışmalarıyla tanınan Alman şarkiyatçısı.

Almanya'nın Halle şehrinde doğdu. 1883-1889 yılları arasında Halle, Berlin ve Marburg'da Fleischer, Wellhausen ve Thorbecke gibi zamanının en büyük şarkiyatçılarından Doğu dilleri ve edebiyat-